

28 Νοεμβρίου 2017

Το κράτος υπάρχει για να υπηρετεί την κοινωνία και όχι για να την καταδυναστεύει

Ορθοδοξία / Ηθική

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

[Προηγούμενη δημοσίευση: <https://www.pemptousia.gr/?p=176815>]

Ο Καίσαρας, δηλαδή ο φορέας της κρατικής εξουσίας, είναι κατά την χριστιανική διδασκαλία απλός διαχειριστής της εξουσίας που ανήκει στον Θεό. Αν δεν έχει την συναίσθηση αυτήν, τότε άρχει «κατά δόκησιν»[10]. Με την συναίσθηση της αναφοράς στον Θεό βοηθείται ο φορέας της κρατικής εξουσίας να παραμένει στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, ενώ χωρίς αυτήν οι πιθανότητες για κατάχρηση και απολυταρχική άσκηση της εξουσίας είναι προφανείς. Όπως εύστοχα παρατηρήθηκε, το κράτος έχει πάντα την τάση να ξεπεράσει τα όριά του και να γίνει ολοκληρωτικό. Η τάση για θεοποίηση του Καίσαρα είναι αιώνια. Εκδηλώθηκε στην μοναρχία, αλλά μπορεί να εκδηλωθεί εξίσου και στην δημοκρατία ή τον κομμουνισμό[11]. Οι κίνδυνοι που απορρέουν από την τάση αυτήν, όπως και οι αποπροσανατολισμοί που μπορούν να προκληθούν, είναι φανεροί.

Ξεχωρίζοντας ο Χριστός «τα του Καίσαρος» και «τα του Θεού» περιορίζει τον Καίσαρα και την εξουσία του μέσα στον κόσμο. Δηλαδή τα «εκκοσμικεύει». Με τον τρόπο αυτόν έχουμε την εκκοσμίκευση του κράτους, που έχει κεφαλαιώδη σπουδαιότητα για τον χριστιανικό τρόπο θεωρήσεώς του. Η εκκοσμίκευση αυτή δικαιώνει την δημοκρατία, όπως και το «κράτος δικαίου», που μετά από πολλούς αιώνες διαμορφώθηκαν στην Δύση.

Η εκκοσμίκευση του κράτους έρχεται σε αντίθεση προς κάθε απολυτοποίησή του η θεοποίηση των αρχόντων του, που επικρατούσε στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Κύριος είναι μόνο ο Θεός. Η κρατική εξουσία είναι συμβατική και ανήκει στον κόσμο που θα καταργηθεί. Το ίδιο ισχύει και για τους κοσμικούς άρχοντες. Παραταύτα και χριστιανοί άρχοντες θέλησαν σε αρκετές περιπτώσεις να επέμβουν στα εκκλησιαστικά πράγματα, προκαλώντας έτσι την αντίδραση των εκπροσώπων της Εκκλησίας. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των εικονομάχων αυτοκρατόρων του Βυζαντίου, που προκάλεσαν την αντίδραση της Εκκλησίας απέναντί τους και την υπόμνηση των ορίων της εξουσίας τους[12]. Τέλος υπάρχουν και οι περιπτώσεις καπηλεύσεως της θρησκευτικής πίστεως για την επιβολή απολυταρχικής εξουσίας εν ονόματι του Θεού, που είναι και οι χειρότερες.

Η κρατική εξουσία παρουσιάζεται ως συνεκτικός δεσμός μέσα στην διασπασμένη ανθρωπότητα. Η άσκηση της εξουσίας προνοήθηκε από τον Θεό ως διακόνημα για τον περιορισμό του κακού και την προστασία του καλού[13]. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι και οι επιμέρους άρχοντες είναι όργανα του Θεού. Το θέλημα του Θεού το εκφράζει η ύπαρξη της εξουσίας και όχι ο οποιοσδήποτε φορέας της[14]. Η θέση αυτή της Εκκλησίας στηρίζει την ελεύθερη και υπεύθυνη επιλογή των φορέων της εξουσίας, πράγμα που χαρακτηρίζει και το γενικότερο πνεύμα της δημοκρατίας, αλλά δεν τους βλέπει ως μεσσίες[15].

Το κράτος δεν ταυτίζεται με την κοινωνία. Υπάρχει ως θεσμός, για να την υπηρετεί και όχι να την καταδυναστεύει. Αυτό ισχύει ιδίως για το κράτος δικαίου, όπου κυριαρχούν το σύνταγμα και οι νόμοι. Κάθε θεσμός όμως προσλαμβάνει ως ένα βαθμό υπερβατικό χαρακτήρα. Έτσι άλλωστε λειτουργεί και ως συνεκτικός δεσμός στην κοινωνική ζωή. Η υπερβατικοποίηση μάλιστα του κράτους προβάλλεται μερικές φορές σε μεταφυσικές διαστάσεις. Αλλά και όταν αυτή περιορίζεται στην εγκοσμιότητα, δεν παύει να υπερβαίνει την κοινωνία. Και η υπεροχή του αυτή ερμηνεύει την τάση του προς απολυτοποίηση.

Ο Απόστολος Παύλος προτρέπει τους Χριστιανούς να υποτάσσονται στην εξουσία, γιατί προέρχεται από τον Θεό[16]. Αυτό δεν σημαίνει εξαγιασμό της εξουσίας, αλλά παραδοχή της χρησιμότητάς της για την περιστολή του κακού. Όπως ο θάνατος παραχωρήθηκε από τον Θεό ως ευεργεσία, για να μη μένει ο άνθρωπος αιωνίως στην αμαρτία, έτσι παραχωρήθηκε και η εξουσία, για να μην υπάρχει αναρχία και ατομική αυθαιρεσία. Η εξουσία δεν εκχριστιανίζεται, όπως δεν εκχριστιανίζεται και ο θάνατος. Με τον Χριστό όμως νικιέται κάθε κοσμική εξουσία, όπως και ο θάνατος.

Ο Χριστός ελευθερώνει από την εξουσία, όπως και από τον θάνατο. Η ελευθερία αυτή έχει εσχατολογικό χαρακτήρα[17]. Όσο ο πιστός ξενοδοχείται στον κόσμο αυτόν που θα καταργηθεί, δεν ζεί με πληρότητα την ελευθερία, αλλά υπόκειται

στην εξουσία, όπως και στον θάνατο. Ως πολίτης όμως της βασιλείας του Θεού είναι ήδη ελεύθερος από την εξουσία, όπως και από τον θάνατο. Η φύση της ελευθερίας του Χριστιανού προσδιορίζει και την φύση της υποταγής του στην κρατική εξουσία. Η υποταγή αυτή είναι σχετική. Ο Χριστιανός δεν είναι δούλος του κόσμου ή των αρχόντων του κόσμου. Είναι παιδί του Θεού και πολίτης της βασιλείας του. Τελικός κριτής του δεν είναι ο οποιοσδήποτε κοσμικός άρχοντας αλλά ο Θεός. Αυτό δεν μειώνει τις ευθύνες και υποχρεώσεις του στον κόσμο, αλλά στηρίζει την ελευθερία του. Η αναγνώριση κυριότητας ανθρώπου σε άνθρωπο είναι χριστιανικώς απαράδεκτη[18]. Οι κοσμικοί άρχοντες δεν δικαιούνται να είναι δυνάστες. Η εξουσία τους είναι περιορισμένη και συμβατική.

(συνεχίζεται)

[10] Βλ. Μάρκ. 10,42.

[11] Βλ. Ν. Μπερδιάγιεφ, Βασίλειο τοῦ Πνεύματος καὶ βασίλειο τοῦ Καίσαρος (μετάφρ. Β. Γιούλτση), Θεσσαλονίκη 22002, σ. 90-91.

[12] «Οὐ βασιλέων ἐστὶ νομοθετεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ... Βασιλέων ἐστὶν ἡ πολιτικὴ εὐπραξία· ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις, ποιμένων καὶ διδασκάλων». Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Περί εἰκόνων 2,12, PG 94,1296CD.

[13] Βλ. Ρωμ. 13,3 κ.έ.

[14] «Τὸ ἀρχὰς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δὲ ἄρχεσθαι, καὶ μηδὲ ἀπλῶς καὶ ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι, ὡσπερ κυμάτων τῆδε κάκεισε τῶν δήμων περιανομένων, τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον εἶναι φημι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἄρχων εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ πράγματος διαλέγεται». Ἰω. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους 23,1, PG 60,615.

[15] «Μὴ πεποιθατε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία». Ψαλμ. 145,3.

[16] «Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν». Ρωμ. 13,1. Πρβλ. καὶ Α' Τιμ. 2,1-2. Καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος γράφει: «ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον· εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν». Α' Πέτρ. 2,13-4.

[17] Βλ. Α' Κορ. 15,22-6. Πρβλ. καὶ Ματθ. 17,24-7.

[18] «Πῶς οὖν ἀλλοτρίας ζωῆς κύριος ὁ τῆς ἰδίας ἀλλότριος»; Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς Μακαρισμοὺς 1, ἔκδ. W. Jaeger, Gregorii Nysseni, Opera, τόμ. 8, 2, PG 44,1205D.

<http://bit.ly/2zJvN2Z>